

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови; уклад. і голов. ред. В. Тебусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
3. Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу : монографія: у 2-х ч. – Ч. 1. Концепції, проектування, технології створення. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2009. – 320 с.
4. Мірошніченко О. М. Виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» /О. М. Мірошніченко. – Старобільськ, 2018.– 20 с.
5. Общество и здоровье человека; под. ред. Г. И. Царегородцева. –М.: Медицина, 1973.– С. 3.
6. Спиваковская А. С. Психотерапия: игра, детство, семья. Т. 2.– М.: ООО Апрель Пресс, ЗАО Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000.– 464 с.
7. Хухлаева О. В. Тропинка к своему Я: Программа формирования психологического здоровья у младших школьников. – М. : Генезис, 2001. – 280 с.
8. Шахненко В. І. Формування основ здорового способу життя учнів початкової школи : теорія і практика (дидактичний аспект). : навч. посіб. - Вид. 2-е, випр. –Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. –252 с.
9. WHO : The first ten years of the world. – Geneva, 1958.

УДК 811.124'373:615

Михайлюк Г.Т., Гайдаєнко О.Ф., Ратова В.Р.

**Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова
СУЧАСНА ТЕРМІНОСФЕРА ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ: СЕМАНТИЧНІ
ТА ЕТИМОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ**

У статті розглядаються особливості формування і функціонування фармацевтичних термінів. Увага зосереджується на дослідженні семантичних та етимологічних характеристик частотних відрізків, які продуктивно вживаються в назвах лікарських засобів.

***Ключові слова:** семантика, етимологія, частотний відрізок, фармацевтична термінологія, лікарський засіб.*

The article deals with the peculiarities of forming and functioning of pharmaceutical terms. Attention is focused on research devoted to the semantic and etymological features of term-elements which are frequently used in the names of medicaments.

***Key words:** semantics, etymology, term-element, pharmaceutical terminology, remedy.*

Статья рассматривает особенности формирования и функционирования фармацевтических терминов. Внимание фокусируется на исследовании семантических и этимологических характеристик частотных отрезков, которые продуктивно используются в названиях лекарственных веществ.

***Ключевые слова:** семантика, этимология, частотный отрезок, фармацевтическая терминология, лекарственное вещество.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Фармацевтична термінологія – це одна з підсистем загальномедичної термінології. Медична галузь сучасності характеризується стрімким і динамічним розвитком, який спонукає паралельне оновлення та збагачення терміносфери. Особливо багатогранно формується фармацевтична термінологія, яка за своєю суттю становить собою відкриту терміносистему. Її характеризує висока продуктивність функціонування в рецептурі та товарознавчій галузі.

Завдання роботи:

- проаналізувати шляхи створення фармацевтичних термінів;
- визначити джерела поповнення даного лексичного матеріалу;

- дослідити семантичні характеристики терміоелементів.

Огляд останніх досліджень і публікацій

Словотвірна система мови призначена для позначення світу без всяких обмежень, вона несе в собі широкі потенційні можливості [10, с.15]. Шляхи формування і способи творення термінів медичної науки складні та різноманітні. Дослідженням цього лінгвістичного пласта займалися науковці фармацевтичного та філологічного профілів як вітчизняної, так і зарубіжної школи. Є.І. Світлична вивчила основи сучасної фармацевтичної термінології та описала основні моделі фармацевтичних номенів [11]. Історичний аспект у формуванні медичних термінів досліджувався Г. Дидик-Меуш [5]; характеристика метафоричних найменувань у сучасній термінології представлена Л.О. Ліпіліною [8]; проблеми і принципи раціональних найменувань лікарських засобів стали предметом дослідження в серії публікацій А.В. Вировщиковаї, Д.О. Яворського та ін. [2]. Е.О. Коржавих дослідила фармацевтичну лексику за 1986-2005 рр. та описала семантичну структуру і словотворчі елементи таких лексем [7]; І.М. Перцев займається питаннями впорядкування в значення фармацевтичних термінів у професійній діяльності лікаря та провізора [12]. Термінологічне дослідження назв ЛЗ стало темою монографій Н.Б. Дремової, Р.Е. Березнікової [6]. Автори систематизували словотворчі елементи лексем, які несуть фармацевтичну, фармакологічну й фармакотерапевтичну інформацію та дозволяють отримувати первинні дані щодо споживацьких властивостей лікарського засобу. Діахронічний аналіз інтернаціональних термінів медичної сфери в румунській мові проводив М. Flaiser [15].

Актуальність. Основними чинниками, які впливають на розвиток фармацевтичної терміносфери, є необхідність номінації нових лікарських засобів. Тому питання уніфікації та стандартизації наукової фармацевтичної термінології – одне з найактуальніших у сучасній фармації.

Мета статті: комплексне дослідження термінів-найменувань лікарських засобів, виявлення й аналіз особливостей їх формування і функціонування.

Об'єктом дослідження стала фармацевтична медична термінологія, а саме найменування лікарського засобу як однієї з ключових лексем терміносистеми, яка виконує номінативну, пізнавальну і комунікативну функції та слугує засобом інформації як медичного, так і комерційного характеру. Медичний аспект полягає в розумінні високого ризику для здоров'я і життя пацієнта, що може призвести до помилки в назві призначених ліків. Економічний аспект визначається конкурентними відносинами між виробником ліків, кожен із яких бажає мати власну назву (торгову марку) та використовувати її в ролі інструмента індивідуалізації продукції та подальшої реклами, що сприяє руху товару на ринку [2, с.19].

Предмет дослідження – процес формування фармацевтичної терміносфери, її лексико-семантичні характеристики.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів. Джерелами дослідження послужив фактичний матеріал: Державна Фармакопея України, довідники лікарських засобів (за ред. С.І. Чекмана, М.Д. Машковського), матеріал фахових медичних текстів (підручників, статей із відповідних проблем).

Відповідно до міжнародних норм кожен лікарський засіб має кілька назв: хімічну, міжнародну і торгову (комерційну). У латинській орфографічній системі – це форма іменників середнього роду II відміни на *-um*. Латинські еквіваленти

українських назв із закінченням -а, як правило, жіночого роду I відміни: *Dexona*, *Methylropa*, *Camphora* [14, с. 191, 13, с.119] або *Camphorum* [9, с.126]. Українські терміни на -за зазвичай передаються латинською мовою іменниками середнього роду (*Glucosum*, *Lidasum*). Винятки: *Gelatosa*, *Lydoamidasa*, *Asperasa*, *Nigedaza*. При переході на національні мови латинське -um змінюється на невимовне -e або нульове закінчення.

Твірною основою для утворення тривіальних назв можуть служити різні ознаки: походження засобу, джерело одержання, хімічний склад, шлях синтезу, лікувальний ефект, указівки анатомічного і фізіологічного характеру [14, с.119].

I. У ролі основного будівельного матеріалу використовуються словотворчі елементи старогрецької та латинської мов [14, с.119]. Однак ЛЗ *Coffeinum* (алкалоїд, виділений із зерен кави) названо від арабського *cahvah* чи турецького *cahveh* настій, напій). *Solusurminum* (препарат сурми в розчині) – це «гібрид» від латинського *solutio* розчин і турецького «сурме» натирання. Найменування *Talcum* походить від арабського *talq* такий, що блищить. В'язучий протизапальний засіб *Tanninum* завдячує своїй етимології французькому *tanner* – дубити шкіру. Екстракт листя омели білої (*Viscum album*) *Omelum* походить від української / російської назви рослини «омела».

II. Частотні відрізки найчастіше вказують на:

а) хімічний склад: *Naphthalanum* – рафінована нафталанська нафта походить від назви місцевості в Азербайджані (грецькою мовою також *νάφθας* або *νάφθα* *naphtha* нафта); *Protargolum*, *Collargolum*: TE -arg- інформує про наявність срібла (*Argentum*);

б) терапевтичний ефект, анатомічний і фізіологічний характер засобу: *Aëronum* (від латинського *aër*, *aëris m* – повітря) призначений для лікування морської та повітряної хвороби; *Phrenolum* (засіб, який застосовується при шизофренії) містить у своїй номінації грецький TE *φρήν* *phren* – грудочеревна перепона, яку стародавні греки вважали вмістилищем душі; *Phosphrenum* (*Phosphorus* – від грецьких *φῶς* *phos* світло та *φορός* *phoros* той, що несе + *φρήν* *phren*) – препарат, який містить органічний фосфор та застосовується при знесиленні, перевтомі, неврастенії; *Neoanusolum* (грецьке *neo* *νέος* новий + латинське *anus* задній прохід + латинське *Oleum* олія) – супозиторії, які прописують при захворюваннях заднього проходу; *Fercovenum* (препарат для внутрішньовенного введення): *fer-* від *Ferrum*, *co-* від *Cobaltum*, *ven-* від *vena* (усі компоненти – латинізми); *Myarsenolum* (засіб для внутрішньом'язевого введення) містить словотворчі елементи *μῦς*, *μῦός* *mys*, *mysos* м'яз та *Arsenicum* – миш'як; *Osarsolum* (засіб для внутрішнього вживання) утворено від латинського *os* – рот і *Arsenicum* – миш'як. Терміноелемент *pregnant-* (від латинського *praegnatio*, *onis f* (*prae*+*gnascor*) – вагітність утворює *Pregnum* (засіб при безплідді), *Pregnatolum* (засіб для скорочення матки при пологах). *Oxytocinum* (препарат, який уживається при слабкій родовій діяльності) походить від грецьких TE *οxy-* *ὄξύς* *oxys* – гострий, сильний, швидкий та *toc-* *τόκος* *tokos* – пологи. Грецький прикметник *πᾶς*, *πάντος* *pas*, *pantos* – весь, цілий та латинське дієслово *occidere* – вбивати інформують, що препарат *Pantocidum* знезаражувальний засіб широкої дії. На те, що *Quietulum* – засіб снодійної ді, вказує латинське *quiet-* (*quies*, *etis f* – спокій, сон);

в) джерело одержання: тваринного походження : *Lipocerebrinum* (речовина з головного мозку великої рогатої худоби) утворено від грецького *λίπος* *lipos* – жир та латинського *cerebrum* – головний мозок. *Mucovitum* (від латинських *mucus*, *i m* –

слиз, мокрота та *vitaminum, i n* – вітамін) – таблетки зі слизової оболонки шлунка свиней та вітамін B12. Для ЛЗ *Spleninum* сировиною є селезінка великої рогатої худоби (етимологія – грецьке σπλήν spleen – селезінка). Назва антикоагулянта *Heparinum* походить від грецького ἥπαρ hepar – печінка (препарат з печінки рогатої худоби). Слід зазначити, що частотний відрізок *hepat-* трапляється в назвах гепатопротекторів (*Hepatosanum, Hepatrinum*). Продукти бджільництва: *Apilacum* (латинські *apis, is f* – бджола + *lac, lactis n* – молоко) – засіб маточного молочка бджіл, *Apisarthronum* (латинське *apis, is f* – бджола + грецьке ἄρθρον arthron – суглоб) – засіб при захворюваннях суглобів, *Virapinum* (латинські *virus, i n* – вірус + *apis, is f* – бджола), *Venapiolinum* (*ven-* від латинського *venenum, i n* – отрута + *api-* + *ol-* від *Oleum, i n* – олія) – розчин бджолоїної отрути в персиковій чи абрикосовій олії.

У ролі словотворчих елементів можуть продуктивно використовуватись *фрагменти назв рослин: Scopolaminum: scopol-* від назви рослини *Scopolia*, з якої вперше було виділено алкалоїд, даної від імені італійського натураліста Г.А. Скополі; *Hydropiperinum* – препарат із водяного перцю – від видової назви рослини *hydropiper* (грецьке ὕδωρ hydor – вода + латинське *Piper, eris n* – перець); *Digilep-neo, Digicilenum, Digipurenium, Digitasidum, Digitoxinum (Digoxidum)* завдячують своїм найменуванням латинській назві наперстянки *Digitalis, is f*.

III. Серед епонімічних номінацій найменування лікарських засобів становлять мінімальну групу. Епонім (від грецького ἐπώνυμος ім'я дає) – назва хвороби, препарату, структури або методу на честь ученого, який уперше виявив або описав їх. Серед епонімів - назв ЛЗ виділяємо два типи: антропоніми (відображають антропоцентричну сутність людського мислення) та епонімі-міфологізми / міфоніми (створюють додаткову образність).

а) *антропоніми* (від грецьких ἄνθρωπος anthropos людина + ὄνομα onoma ім'я) – найменування лікарських препаратів, що відповідають прізвищу науковця-винахідника: *Gramicidinum* (*gram-* від імені датського лікаря Христіана Грама, який запропонував метод диференційного фарбування бактерій, та латинського дієслова *occidere* – вбивати) – антибіотик, активний до грампозитивних бактерій. Антимікробний ЛЗ *Paliseptum (Paliseptum plus)* бере свою назву від прізвища професора ВНМУ ім. М.І. Пирогова Г.К. Палія (*pali-*) та *sept-* від грецького σήπω – гнити. Слід зазначити, що терміни - епоніми здебільшого *кількаслівні* та містять назву лікарської форми: *Guttae Botkini* – краплі Боткіна (тонізуючий засіб при шлунково-кишкових розладах): назва на честь лікаря-терапевта, професора медико-хірургічної академії С.П. Боткіна; *Pasta Lassari* – паста Лассара: застосовується при проблемній шкірі, екземі, для лікування прищів і вугрової висипки та інших хвороб шкіри; початковий склад був запропонований німецьким лікарем О. Лассаром. *Linimentum balsamicum Wischnevsky* – бальзамічний лінімент за Вишневським – це конструкція з узгодженим та неузгодженим означенням (лінімент антисептичної дії). Автор цих ліків – лікар-хірург А.В. Вишневський. Трапляються назви з подвійними прізвищами: *Balsamum Boum-Benge* – бальзам Бом-Бенге (комплексний препарат для зовнішнього застосування, має знеболювальну, відволікальну і протизапальну дію). Назву лікарського засобу *Liquor Lugoli cum Glycerino* – розчин Люголя з гліцерином утворено за допомогою приємника; має бактерицидну і протимікробну дію; застосовують при різних запальних процесах слизових глотки та гортані;

б) епоніми-міфологізми / міфоніми (від грецьких $\mu\theta\omicron\varsigma$ – слово, розповідь + $\delta\upsilon\omicron\mu\alpha$ ім'я): *Morphinum* (алкалоїд опію, має снодійну дію) утворено від імені грецького бога сновидінь Морфеус (Морфей); *Mercusalum* (TE mercu- від однієї з назв ртуті *Mercurium*, даної через її рухомість на честь швидконогого вісника богів у римській міфології Меркурія).

IV. Абревіація характерна переважно найменуванням синтетичних і комбінованих ЛЗ [14, с.119]. Так, *Aprophenum* – це: *a-* наявність у сполуці аміногрупи, яка є похідною від аміаку, *pro-* від *Acidum propionicum*, *phen-* від *Phenilium*. *Aspirinum* утворено: *a-* від *Acetylium* + *spir-* від *Spiraea* – спірея, рослина, з якої вперше було виділено *Acidum acetylsalicylicum*. *Ascophenum* це: *Aspirinum* + *Coffeinum* + *Phenacetinum*. *Bethiolum*: *Be-* від початкового *Belladonna* + *thi-* від *Ichthyolum* + *ol-* від латинського *Oleum* олія (супозиторії на жировій основі, які містять екстракт красавки та іхтіол). *Escodolum* – це комбінований препарат (*Ephedrinum*, *Scopolaminum*, *Promedolum*. *Nystatinum* бере свою назву від початкових літер назви штату *New York State* в США, де було одержано цей антибіотик.

Висновки. Проведене дослідження дозволило встановити основні напрями номінації лікарських засобів. Розширюється діапазон мов походження. Спостерігається тенденція до розширення спектра словотворчих елементів з асоціативним змістом, що приводить до метафоризації цієї терміносфери. Тенденція до спрощення передачі грецьких TE (*phen – fen*, *meth – met*, *syn – sin*, *aeth – eth*, *et*) etc.

Тривіальні назви лікарських засобів завдяки стислості й легкості фонемно-графемного розпізнавання утворюють у своїй сукупності дуже різноманітний і цікавий термінологічний пласт, який не втрачає своєї актуальності, оскільки має високу інформативну значимість, що відображає багатий досвід і найсучасніші втілення наукової думки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вейсман А. Д. Греческо-русский словарь / А. Д. Вейсман. – СПб., 1899. – 1370 с.
2. Выровщикова А. В. Современные принципы рационального выбора названий лекарственных средств / А. В. Выровщикова, В. В. Дудченко, Л. В. Корнеева [и др.] // Эконом. вестн. фармации. – 2003. – № 8. – С. 19 – 23.
3. Державна Фармакопея України / Державне підприємство «Науково-експертний фармакопейний центр». 1-е вид., доп. 4. – Харків: Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2011. – 536 с.
4. Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь / И. Х. Дворецкий. – М., 2000. – 846 с.
5. Дидик-Меуш Г. Українська медицина. Історія назв / Г. Дидик-Меуш. – Л. : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 400 с.
6. Дремова Н. Б. Номенклатура лекарственных средств: особенности формирования и фармацевтическая информация / Н. Б. Дремова, Р. Е. Березникова. – 2-е изд., доп. и перераб. – Курск: КГМУ, 2002. – 152 с.
7. Коржавых Э. А. Теоретические и методические основы фармацевтического терминоведения: автореф. дис. на соискание научной степени д-ра фармацев. наук: спец. 15.00.01 «Технология лекарств и организация фармацевтического дела» / Э. А. Коржавых. ФПК МР РУДН. – М., 2005. – 47 с.
8. Липилина Л. А. Когнитивные аспекты семантики метафорических инноваций: автореф. дис. на соискание уч. степ. канд. филол. наук: спец.10.02.19 «Теория языка» / Л. А. Липилина. – М., 1998. – 24 с.
9. Машковский М. Д. Лекарственные средства: пособие / М. Д. Машковский. – 15-е изд. – М. : Новая Волна, 2008. – 1119 с.
10. Новодранова В. Ф. Именное словообразование в латинском языке и его отражение в терминологии. *Laterculi vocum Latinae et terminorum*: монографія / В. Ф. Новодранова; Рос.

- академия наук; Ин-т языкознания. МГМСУ. – М. : Языки славянских культур, 2008. – 328 с. – (Studia philologica).
11. Світлична Є. Г. Латинська мова: підручник / Є. Г. Світлична, І. А. Толоч. – Харків: Майдан, 1998. – 368 с.
12. Фармацевтичні та медико-біологічні аспекти ліків: навч. посіб. / ред. І. М. Перцева. – Вінниця : Нова книга, 2007. – 798 с.
13. Чекман І. С. Фармакологія : підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, Л. І. Козак. – Вінниця : Нова книга, 2011. – 784 с.
14. Чернявский М. Н. Латинский язык и основы фармацевтической терминологии: учебник / М. Н. Чернявский. – М. : Медицина, 1984. – 384 с., ил.
15. Flaiser M. The structure of the medical and pharmaceutical terminology in the Romanian language //Rev. Med. Chir. Soc. Med. Nat. Jasi. – 1999. – Vol. 103, N 1-2. – P. 246-250.

УДК 614:168.3:005.311

Morokhovets H. Yu., Purdenko T. Y., Ostrovska L. Y., Lysanets Yu. V.
Ukrainian Medical Stomatological Academy, Poltava
EVIDENCE-BASED MEDICINE AS A MODERN METHODOLOGY OF
HEALTHCARE

У статті простежено основні етапи становлення доказової медицини в Україні та світі. Досліджено принципи використання науково-медичної інформації і рівні доказовості в процесі діагностики та лікування. Проаналізовано результати діяльності Кокранівського співтовариства і міжнародних проблемних груп, спрямовані на створення, систематизацію й оновлення інформації щодо профілактики, лікування і реабілітації пацієнтів. Розглянуто методологічний потенціал сучасних електронних ресурсів доказової медицини в контексті підготовки здобувачів вищої освіти ступенів доктора філософії та доктора наук.

Ключові слова: доказова медицина, діагностика, лікування, охорона здоров'я, доктор філософії.

The article focuses on the main stages in the development of evidence-based medicine in Ukraine and in the world. The principles of using scientific and medical information and the levels of evidence in the process of diagnostics and treatment have been studied. The results of the activity of the Cochrane community and international problem groups, aimed at formation, systematization and updating of information on prevention, treatment and rehabilitation of patients have been analyzed. The methodological potential of modern electronic resources of evidence-based medicine in the context of training Ph.Ds and doctoral degree candidates has been considered.

Key words: evidence-based medicine, diagnostics, treatment, healthcare, doctor of philosophy.

В статье прослежены основные этапы становления доказательной медицины в Украине и мире. Исследованы принципы использования научно-медицинской информации и уровни доказательности в процессе диагностики и лечения. Проанализированы результаты деятельности Кокрановского сообщества и международных проблемных групп, направленные на создание, систематизацию и обновление информации по профилактике, лечению и реабилитации пациентов. Рассмотрен методологический потенциал современных электронных ресурсов доказательной медицины в контексте подготовки соискателей высшего образования степеней доктора философии и доктора наук.

Ключевые слова: доказательная медицина, диагностика, лечение, здравоохранение, доктор философии.